

Deu coses que puc fer pel català

per Bernat Joan i Marí

«Don't think about what America can do for you,
but what you can do for America»
J.F.K.

Podria gastar molt espai explicant la situació precària en què es troba la llengua catalana (a Eivissa, però no només a Eivissa, sinó, de fet, a la major part del territori on és la llengua parlada històricament). Podria afegir-me a la literatura lamentalista, tan a l'ús al nostre país, als nostres països. Podria deixar-me caure en la malenconia sociolingüística. Podria fer tantes coses improductives que ja em comença a fer peresa.

Mirem-nos-ho d'una altra manera. El català serà allò que nosaltres decidim que sigui. Eivissa serà el que vulguem. Les illes Balears acabaran sent com decideixi una majoria social entre la gent del nostre país pluriinsular. Els Països Catalans seran o no seran d'acord amb el que catalans del Principat, valencians, mallorquins, eivissencs, formenterers, decidim. Tothom té dret a viure i tothom té dret a suïcidarse. En això consisteix la llibertat humana. També col·lectivament.

Una llengua es perd, bàsicament, per les decisions que prenen els seus parlants. I les decisions preses poden anar en direccions molt diferents. Certament, moltes decisions no són lliures, en absolut. Però les persones constituïm, com a individus, la lluita de nosaltres mateixos contra els elements. Lluitam contra la genètica per fer-nos la nostra pròpia personalitat. Lluitam contra l'entorn per marcar les nostres especificitats. Lluitam contra l'adversitat per obrir-nos un camí a la vida. Al cap i a la fi, vivim condicionats per moltes coses, però allò que arribam a ser depèn de nosaltres. Nosaltres, tret que caiguem en

el determinisme derrotista, tenim l'última paraula. També en relació als nostres trets d'identitat col·lectius.

La llengua catalana, en el futur, serà allò que els catalanoparlants decidim que siga. Podem decidir que el català siga una llengua d'anar per casa, paulatinament residualitzada, regional o fins i tot local. És a dir, que no siga. O podem decidir que la nostra llengua ocupi un lloc preeminent dins la nostra societat, i que constitueixi la nostra carta de presentació davant el món. De la mateixa manera que podem decidir viure en un país subjugat, espremut fins al límit per organismes exteriors, o viure en un país de gent lliure que se sent igual a la resta. També es tracta d'una decisió que hem de prendre nosaltres. Com també ens podem considerar col·lectivament inferiors... o iguals a la resta. És a les nostres mans.

Per als que pensam que la llengua catalana ha de ser el vehicle habitual d'intercomunicació entre els ciutadans del nostre país, convé tenir en compte que aquesta pers-

pectiva psicològica, de psicologia social, constitueix un element fonamental de cara a l'acció, de cara a establir com ens comportam en societat.

I hi ha algunes coses que nosaltres podem fer pel català. Em limitaré a esmentar-ne deu, seguint els designis del gran George Lakoff. Deu idees clares, expressades en no menys de deu conceptes i fàcilment comprensibles (potser ens passàriem de rosca si preteníem que totes les entengués un nen de deu anys). En fi, vet-vos ací un decàleg més o manco improvisat.

Què podem fer pel català?

1. Aprendre'l

Aprendre'l. És del tot elemental que la primera cosa que podem fer per la llengua catalana és aprendre-la. Evidentment, el català es pot aprendre a diversos nivells. Per a les persones que tenen el català com a llengua habitual, que el parlen a casa, que l'han adquirit en família, que l'usen habitualment a nivell col·loquial, aprendre implica fer un esforç per escriure'l correctament, llegir-lo normalment, etc. Fins i tot, per a aquells que tinguin un interès una mica més particular en les llengües, aprendre'l implica aprofundir en els mecanismes interns de la nostra llengua, en la seua estructura profunda, en els seus ressorts expressius.

Per a les persones que no tenen el català com a llengua habitual i que viuen entre nosaltres, aprendre'l és el primer que poden fer pel català. I ho poden fer sabent que allò que facin pel català també ho faran per ells mateixos, que rever-

tirà a favor seu. Viure als Països Catalans i no dominar la llengua catalana significa, inexorablement, perdre's molt del que passa entre nosaltres. Certament, és català (o valencià, o mallorquí, o eivissenc) qui decideix ser-ho, independentment de quina siga la seua llengua habitual, i de quines llengües conegui. La nostra ciutadania és cívica, ja que no estam en condicions de proveir cap condició de nacionalitat. Però no té el mateix accés al conjunt de la nostra societat una persona que no conegui el català que no una persona que sí que el coneix.

En qualsevol cas, el benefici és bidireccional. Qui fa l'esforç d'aprendre català o de millorar el català que ha après (sempre es pot millorar, el coneixement d'una llengua; no s'acaba mai) beneficia la situació de la llengua, però alhora es beneficia a si mateix com a persona, des del moment que augmenta i millora les seues capacitats i els seus coneixements.

2. Parlar-lo normalment

La segona cosa, del tot elemental, que es pot fer pel català és parlar-lo normalment. Si una persona aprèn català però no el parla normalment, probablement el desaprofita amb una gran facilitat. Els sociolingüistes i els pedagogs es refereixen al «desconeixement de recaiguda», el fenomen que fa que, quan no s'usa habitualment una llengua, al cap del temps se n'acabi sabent molt menys. En casos extrems, la manca d'ús d'una llengua —especialment si aquesta llengua no ha estat sòlidament adquirida— pot portar a la incapacitat total d'expressar-s'hi normalment.

Per això no acab d'entendre que, en aquelles professions en què es

demana un determinat coneixement d'unes certes llengües, s'acabi donant per bo que un tenguí un certificat X que n'acrediti un cert coneixement i no es vagi actualitzant amb el pas dels anys. Pens que s'hauria de fer com amb el passaport, que s'actualitza cada deu anys. Si una persona obté, posem per cas, un certificat C de llengua catalana però està deu anys sense usar la llengua, és probable que quedi per sota d'un B2. Per tant, l'obtenció del certificat en un moment determinat, i després d'uns estudis concrets, no garanteix que, passat el temps, continuï en el mateix estat (sobretot si la llengua no ha estat utilitzada regularment per la persona en qüestió).

Parlar una llengua resulta del tot elemental per mantenir-la viva dins el propi coneixement, dins les pròpies habilitats i capacitats. Però, per parlar-la, lògicament, se n'han de tenir ocasions. En la nostra societat, en determinats àmbits, resulta ben complicat d'usar normalment la llengua catalana. Aquest fet es pot contrarestar de dues maneres: usant habitualment el català encara que l'àmbit on s'usa majoritàriament no hi funcioni (us sorprendria de la quantitat de gent que no ho sospitava que té un coneixement almanco passiu de la llengua catalana) i generant àmbits d'ús en què el català sigui majoritari. Per això, lògicament, s'han de promoure activitats diverses que funcionin en llengua catalana.

Per posar un exemple: si es fes una campanya seriosa perquè els entrenadors de les diferents disciplines esportives usassin normalment el català, això tendria un impacte extraordinari dins la nostra joventut. I, per tant, un impacte a futurs indiscutible per a la llengua. Al cap i a la fi, no s'hauria de reciclar tanta gent. Quants esports hi ha amb gent federada, a Eivissa? Cinquanta? Seixanta? Quants entrenadors per cadascun dels esports? Imaginem una mitjana de deu per esport. Tenint en compte que una part important ja deuen saber català, segurament no faria falta reciclar més de cent-cinquanta

o dues-centes persones. I l'impacte que aquest reciclatge —si després es duia a la pràctica— tendria en la presència del català seria extraordinari. Es tracta d'una mesura senzilla, no excessivament cara, fàcilment realitzable.

3. Escriure'l

Si parlar en català és important, també ho és el fet d'escriure'l. I aquest factor implica també diferents nivells. Si partim del més elemental, podem considerar el fenomen paranormal de les persones que, essent catalanoparlants, a l'hora de prendre qualsevol nota personal elemental (per exemple, a l'hora de fer la llista de la compra), utilitzen una llengua que no és la catalana. No em negareu que es tracta d'un fenomen estrany, estadísticament molt rar. Quants europeus hi ha, que prenguin les seues notes personals en una llengua diferent de la que parlen habitualment? Quin percentatge de gent hi deu haver, al món, que faci això? Idò bé, entre nosaltres, es tracta d'una pràctica encara relativament freqüent. I qui diu prendre notes personals diu fer piulades a la xarxa, posar-hi qualsevol tipus de comentari al facebook, etc.

Escriure'l, igual que parlar-lo, constitueix una necessitat per mantenir-ne el vigor i la correcció. Avui dia tots els estudiants de les illes Balears, de Catalunya i del País Valencià aprenen la llengua catalana, ni que sigui com a assignatura, dins el sistema educatiu. Tothom qui ha estat escolaritzat, a partir dels anys vuitantes del segle passat, en

aquestes àrees, se suposa que ha sortit del sistema educatiu amb la capacitat d'escriure en català. Però les persones que han declinat d'usar aquesta capacitat, al cap de pocs anys, presenten ja unes mancances més que notables. I, amb el pas del temps, aquestes mancances s'acaben assemblant cada vegada més al desconeixement total.

Escriure en català és quelcom que nosaltres podem fer per la llengua catalana, però també per nosaltres mateixos. Qui podria discutir que és millor saber escriure una llengua més que no comptar-ne una de manco?

4. Llegir-hi llibres, diaris, revistes

Amb la lectura arribam a la quarta habilitat que podem desenvolupar en relació a una llengua. Arribats en aquest punt voldria trencar una llança a favor de la lectura. Per ser lector en català, prèviament s'ha de ser lector. Llegir proporciona molts beneficis, i aquests tenen diverses castes i condicions. Llegir suposa un plaer en si mateix, que ens transmet a mons reals o ficticis. En comentar aquest aspecte, em ve al cap una conversa ben particular amb una dona ja major, que vivia tota sola. Havíem anat a Cervera a un concert i, aprofitant l'avinentsa, visitàrem el castell d'Aranyó. Ens feia il·lusió de veure la baronia de l'enyorat Manuel de Pedrolo. A l'Aranyó ens hi trobàrem una dona major, que se'n feia càrrec. Li contàrem d'on veníem, i ella va fer un elogi dels viatges i del fet de conèixer món. «Jo ja no em desplaço d'un lloc a l'altre», ens va confessar, i va esbossar un

gran somriure: «ara viatjo a través dels llibres». No està malament.

Llegir és divertir-se, aprendre, viatjar, és mil coses a la vegada. Per tant, no crec que ningú pugui discutir els beneficis de la lectura. Llegir en català en constitueix un d'afegit, perquè cada llengua genera una literatura específica («la llengua es la sang del esperitu», que deia Miguel de Unamuno), i cada literatura, com cada cultura, ens forneixen una manera de veure el món. Veure el món des de nosaltres mateixos, avui dia, implica, necessàriament llegir en català. Llegir en català és quelcom que tu pots fer pel català, però l'existència de literatura en català és quelcom que el català fa per tu.

5. Gaudir de la música en català

I què hauríem de dir dels aficionats a la música que es perden la

magnífica música cantada en llengua catalana! Durant les últimes dècades, la música en català ha gaudit d'una autèntica eclosió. Va començar amb la Nova Cançó Catalana i no ha parat de créixer.

De vegades, com ocorre en les llengües minoritzades, una part de la població desconeix la producció cultural que s'hi porta a terme. En el cas de la cultura catalana, aquest desconeixement pot fer que qui el pateix es perdi productes culturals que realment mereixen la pena.

Gaudir de la música en català és quelcom que un pot fer pel català, però també constitueix una aportació del tot positiva per a la persona que en gaudeix.

6. Ajudar un amic, un familiar o un company a aprendre'l

«Per què ens amagau el català?», es queixava una al·lota colombiana a un bon amic meu. No usar el català quan parlem amb persones que suposam que no són catalanoparlants (o que ho sabem del cert, és igual) constitueix, des del meu punt de vista, un acte d'insolidaritat manifesta. No usar el català amb les persones que (suposam que) encara no el parlen és una manera de continuar-los mantenint apartats, de no permetre'ls de fer part amb normalitat de la nostra societat.

En etapes passades, aquesta practica perniciososa per a la nostra

llengua se'ns ha venut com a «bona educació» i algunes galindaines d'aquesta mateixa faisó. Vull pensar que l'etapa en què es difonien aquests tòpics, millor o pitjor, ja ha estat superada. Ara, emperò, hem de fer front als hàbits lingüístics que es varen derivar d'aquella etapa negra. Molta gent continua canviant espontàniament de llengua quan li parlen en castellà, sense qüestionar-se res en relació a aquest hàbit lingüístic. Ara ja n'hi ha que no ho fan per autoodi, ni perquè menyspreïn la llengua catalana, ni perquè considerin que existeix una desigualtat d'aptitud entre llengües. No, senzillament, ho fan per hàbit, per costum, sense —almanco teòricament— altres prejudicis per enmig.

Una de les coses interessants que podem fer per la llengua catalana, doncs, és transmetre-la. Per a qualsevol de nosaltres ha de ser fàcil trobar un familiar, un amic, un conegut, amb qui canviar d'hàbit i parlar-hi en català normalment. Si n'hi anam afegint un de nou de tant en tant, aconseguirem d'eixamplar el nombre de persones que accedeixin al coneixement de la llengua catalana i que, per tant, estiguin en condicions d'esdevenir catalanoparlants actius.

És un favor que cadascú de nosaltres pot fer a la situació de la llengua, però també és un favor que reverteix en nosaltres mateixos. Eixamplant el nombre de catalanoparlants podrem evitar la residuallització de la llengua i garantir-ne un futur normal.

7. Fer-me voluntari lingüístic

En la línia de l'apartat anterior, hi ha un pas més que podem fer, si estam en disposició de fer-lo i ens decidim a tirar-lo endavant: ens podem fer voluntaris lingüístics. El Voluntariat per la Llengua constitueix un dels programes d'èxit més

clars amb què comptam dins el domini lingüístic català. VxL consisteix a posar en contacte persones que parlen habitualment en català (siguin o no catalanoparlants d'origen) amb persones que estan aprenent la llengua, que ja en comencen a tenir un cert domini, però que encara no es llancen a parlar-la perquè no s'hi senten prou segures. El programa posa en contacte un voluntari amb un aprenent i aquests queden per trobar-se al llarg de deu sessions d'una hora. Com, on i quan es trobin ja és cosa seua.

En aquest cas, l'accés a la llengua catalana es duu a terme en les mateixes condicions en què la majoria d'aprenents adquireixen les llengües plenament normalitzades: a través del contacte humà.

Fer-se voluntari lingüístic té beneficis tant per a la persona que actua com a voluntària com per a la persona aprenent. Per a qui aprèn la llengua, el benefici és elemental: té tota una sèrie de sessions de conversa gratuïtes, amb una persona que s'hi presta voluntàriament. S'aprofita, doncs, l'energia social per convertir-la en nou coneixement de la llengua.

Per a la persona que fa de voluntària, el benefici també resulta evident: d'una banda, aquesta activitat li permet conèixer persones que procedeixen d'altres llocs del món, accedir al coneixement d'altres cultures, tractar amb gent amb la qual potser, d'una altra manera, no arribaria a tenir-hi cap contacte. Poc hauria conegut qui signa aquest paper, per posar un exemple, una directora de cinema taiwanesa que ampliava estudis a Barcelona, si no hagués estat a través del voluntariat lingüístic. I, encara més, fa que un fonamenti els hàbits autocentrats envers la pròpia llengua. Perquè es tracta d'usar el català amb normalitat amb persones que encara no el dominen gaire. Per a l'aprenent, es facilita la pràctica lingüística; per a qui en sap, s'afermen les pautes de comportament lingüístic autocentrat. Tothom en surt beneficiat. Això explica que, arreu dels Països Catalans, aquest programa hagi arribat a comptar amb prop de

dues-centes mil persones que s'hi incriuen anualment.

8. Navegar-hi per internet

Si haguéssim de mesurar la salut de la llengua catalana per la seua presència a internet, arribaríem a la conclusió que el català no necessita cap tipus de promoció ni de suport institucional. Ens trobaríem davant una llengua plenament normalitzada. Amb un ús social superior al de moltes llengües oficials de la Unió Europea, per posar un exemple comparatiu.

Però es tractaria d'una ficció. Certament, la situació de la llengua catalana a internet constitueix una autèntica raresa. Les agències que mesuren la presència lingüística a internet normalment no detecten cap llengua que no sigui oficial d'un estat que es trobi entre les cent primeres amb presència a internet. Però, setmana rere setmana, s'hi troba la llengua catalana. I aquesta llengua, la nostra, sol ocupar un lloc molt elevat en el rànking, molt per damunt del que li tocaria, posem per cas, per nombre d'habitants que la parlen.

Segurament hi ha contribuït, a fer possible aquestes dades, el fet que existeix una gran consciència, entre els catalans autocentrats, de la importància de fer visible la llengua a l'àmbit de les noves tecnologies i dels nous canals de comunicació i d'informació. Que la majoria d'usuaris d'internet i de noves xarxes socials catalans són persones fortament autocentrades (alhora que fortament obertes al món) ho demostra el fet que, en alguna enquesta realitzada, és l'àmbit on hi ha més partidaris de la sobirania de Catalunya. O on trobam més partidaris que l'educació sigui vehicu-

lada primordialment en llengua catalana. Internet és camp adobat per a les persones que aspiren a uns Països Catalans plenament auto-centrats. Per tant, malgrat tractar-se d'un món virtual, no constitueix un mal espai per acostar-se a la nostra realitat lingüística i nacional.

Qui vulgui avaluar el seu català, millorar-lo i estudiar-lo a fons, pot utilitzar també aquesta eina. Basta anar a www.parla.cat i treballar-hi tant a voler.

9. Destrossar-lo

Una novena cosa que podem fer per la llengua, i que sempre constitueix un favor (tant per a la llengua com per a nosaltres), és destrossar-la. Hem de destrossar el català. No podem caure en el parany d'aquells que, no volent fer part de la nostra comunitat lingüística, fins i tot mostrant-se hostils al procés de normalització de l'ús social de la llengua catalana, diuen que no parlen català «per no destrossar-lo».

Resulta del tot impossible que ningú arribi a dominar cap llengua amb un mínim de fluïdesa si abans no l'ha destrossada moltes vegades. S'ha de parlar, de manera repetida, malament, una llengua perquè arribem a saber-ne una mica. I l'hem d'haver destrossada un caramull de vegades abans d'haver-nos-la apropiada. Aquells que no volen destrossar-la tampoc no se la faran mai seua. I, contràriament al que diuen o pretenen, destrossar-la no constitueix una manca de respecte, sinó que constitueix el major signe de respecte. Com cadascú de nosaltres ha destrossat moltes vegades totes

les llengües que domina (començant per la materna).

És molt important que alliberem els no catalanoparlants de la por de parlar la llengua catalana. Quan una persona no domina bé una llengua, sempre té por d'equivocar-se, de fer el ridícul, de mostrar ignorància, de quedar malament. S'ha de ser prou perspicaç per fer volar aquestes pors. Perquè qui té boca s'equivoca, i parlar consisteix, bàsicament, a equivocar-se. Qui mai s'equivoca res no fa.

Per tant, hem d'animar els nostres amics, els nostres companys, els nostres veïns no catalanoparlants a destrossar el català tant com faci falta. Potser fins i tot els podem informar que sempre hi haurà errades.

10. Jugar-hi

I, finalment, el millor que és pot fer pel català és jugar-hi. És a través del joc que adquirim la llengua i la ciència. A través de l'activitat lúdica engreixam el coneixement. Díficilment aprendrem allò que no ens proporcioni plaer. Amb prou feines intentarem solidificar habilitats (de qualsevol tipus) si en el procés de fer-ho no hi trobam gust. Per tant, resulta del tot imprescindible jugar amb la llengua, jugar amb el català.

Aprenem jugant i mostrant les nostres habilitats. Qui no recorda el gust que passàvem de petits amb

els embarbussaments. «Una xipa pica pollerica, camacurta i bacarrica, va tenir tres xics pics pollerics, camacurta i bacarrics. Si no hagués set una xica pica pollerica, camacurta i bacarrica, no hauria tengut tres xics pics pollerics, camacurta i bacarrics». El faig servir com a exemple, entre rialles dels alumnes que m'escolten, però de seguida surt una al·lota i me'n forneix una versió una mica diferent. I, darrere d'ella, una altra. I tots ens hi divertim. «Un plat blanc blau pla ple de pebre negre està». I així, tants a voler.

I, certament, hi podem jugar de moltes maneres. Un servidor, fill de pagesos, s'ho passa prou bé, posem per cas, enumerant noms de figues amb els seus estudiants urbans. «Figa? Com s'ha de dir, figa?». I hom li replica: «jo no puc pensar en "figa", sinó en verdal, rojal, lloral, poletana, bordissot blanca, bordissot negra, coll de dama blanca, coll de dama negra, oriola, jolia, martinenca...». Tot això també serveix per entendre que la llengua té matisos i que, si volem, podem arribar a ajustar molt més les paraules amb el pensament.

Últimament s'ha posat molt de moda l'Scrabble. Hi ha campionats d'Scrabble en català que congrien un públic nombrós, i que tenen adeptes molt fermes. Per cert, els dos últims campionats els ha guanyat un català d'origen romanès, i de llengua materna romanesa. No està

malament. Dins el Correllengua, als instituts d'Eivissa, també s'han popularitzat els campionats d'aquest joc. Idò bé: va molt en la línia del que estic intentant explicar. Apren- dre es pot fer jugant, competint i, sobretot, passant-s'ho bé.

Per conèixer el país (i la llengua) comptam amb d'altres jocs. Fa uns anys es va popularitzar un joc anomenat «El Savi», que consider que va tenir un impacte molt interes- sant i que compta amb els elements necessaris per poder entretenir i educar alhora.

Vull remarcar, al cap i a la fi, que, sense aquest component lúdic, no s'adquireix fàcilment la llengua. I, sense passar-hi gust, difícilment la perfeccionaran una mica aquelles persones que ja se l'han feta seua (o els que la tenen com a pròpia des de la infantesa).

A tall de cloenda: deu raons per aprendre català

I, amb el que hem exposat abans, cloem les deu coses (que po- drien ser moltes d'altres) que podem

fer per la llengua catalana. Qui les faci les deu, con- tribuirà a afer- mar la situació de la llengua pròpia de la nostra so- cietat, del nostre país, entre nosal- tres. Qui no les pugui fer totes i en faci unes quantes, bones són. Allò que crec que, honestament, no ens podem permetre, ni pens que sigui ètic de permetre'ns-ho, és no fer-ne cap. O fer-ne només unes poques per a consum particular. La llengua és una construcció col·lectiva, i, per tant, constitueix una responsabili- tat de tots nosaltres.

Entre novembre i desembre de 2015, vaig fer mitja dotzena llarga de xerrades amb l'exposició d'aques- tes deu coses que pens que qualse- vol de nosaltres pot fer per la llengua catalana. Al final d'una d'a- questes conferències, la professora que m'havia presentat em va fer un suggeriment que vaig pensar que també mereixia la pena. «I per què no comences dient per què s'ha d'a- prendre català? Hi ha molts jòvens

estudiants per als quals no és tan evident, la cosa». Li vaig donar tota la raó («de vegades donam moltes coses per suposades, i feim mala- ment», vaig reconèixer-li), i, arran d'aquesta observació, ara em per- met, de manera molt sintètica, d'a- cabar amb deu raons (podrien ser moltíssimes més, per descomptat, però ho mantindrem amb els decà- legs, per aprendre català).

Per què he d'aprendre català

1. Perquè som eivissenc/a, ma- llorquí/na, valencià/na, català/na.
2. Per estar en igualtat de condi- cions amb els catalanoparlants a Ei- vissa.
3. Perquè és la llengua d'Eivissa / de les Balears / dels Països Cata- lans.
4. Perquè és una llengua útil.
5. Perquè em dóna més oportu- nitats per conèixer el lloc on visc.
6. Perquè em serveix per accedir a la ciència i a la tècnica.
7. Perquè saber noves llengües sempre és millor que ignorar-les.
8. Perquè em vull comunicar en català amb la gent que el parla.
9. Perquè així tenc accés a una gran cultura.
10. Perquè em dóna la gana.

I, com diria aquell, arribats en aquest punt, trob que ja no fa falta (per ara) dir res més.

BERNAT JOAN I MARÍ ■

WWW.NAVEGAENCATALÀ.CAT
Si navegues en català, **també sumes!**